

actualiteiten

■ Procesrecht algemeen

Wetgeving

Digitalisering rechtspraak aangenomen door Eerste Kamer
De Eerste Kamer heeft op 12 juli 2016 de vier wetsvoorstellen aangenomen waarmee digitalisering in de rechtspraak wordt ingevoerd. De nieuwe wetgeving wordt in 2017 gefaseerd ingevoerd. Rechtzoekenden zullen hun processtukken in zaken voor de civiele rechter en de bestuursrechter digitaal kunnen gaan indienen. Verder wordt de procedure voor de burgerlijke rechter vereenvoudigd.

Bron: Kamerstukken I 2015/16, 34059, 34138, 34212, 34237

Jurisprudentie

Hof van Justitie over de rechterlijke bevoegdheid bij zuivere vermogensschade

HvJ EU 16 juni 2016, C-12/15, ECLI:EU:C:2016:449

In casu zijn door Universal Nederland drie advocaten, waaronder één advocaat te Tsjechië, gedagvaard in een procedure voor de Nederlandse rechter wegens nalatigheid bij het in Tsjechië opstellen van een aandelenoptieovereenkomst voor de overname van een Tsjechisch bedrijf. De vraag rees of de Nederlandse dan wel de Tsjechische rechter bevoegd was ten aanzien van de behandeling van het geschil. In dit kader stelde de Hoge Raad prejudiciële vragen aan het Hof. De gestelde schade bestaat uit vermogensverlies op een in Nederland aangehouden bankrekening door betaling van een schikkingsbedrag en kosten voor een arbitrageprocedure te Tsjechië. Het Hof stelt vast dat in beginsel de rechter van de woonplaats van (een der) verweerders, in casu de Tsjechische rechter, bevoegd is van de zaak kennis te nemen. Een verweerder kan echter ook voor de rechter worden opgeroepen in een andere lidstaat, te weten voor het gerecht van de

plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan. Het betreft de zogenaamde 'Erfolgsort'- en 'Handlungsort'-principes. Volgens het Hof kan de plaats waar zuivere vermogensschade is ingetreden als Erfolgsort dienen, maar is die zuivere vermogensschade in casu ingetreden in Tsjechië omdat daar de betalingsverplichting is ontstaan. Dat het schikkingsbedrag vanaf een Nederlandse rekening is betaald doet daar niet aan af, aldus het Hof. Het Hof geeft door beantwoording van de prejudiciële vragen aan dat in casu de Tsjechische rechter uitsluitend bevoegd zal zijn, in ieder geval ten aanzien van de Tsjechische gedaagde. De definitieve beslissing hieromtrent zal nog moeten worden gemaakt door de Hoge Raad.

Verplicht uitbrengen dagvaarding aan bewindvoerder gedurende schuldsanering

HR 24 juni 2016, ECLI:NL:HR:2016:1311

Eiseres heeft een cassatiedagvaarding laten betekenen ten kantore van verweerders (eerdere) advocaat en deze is enkel aan verweerder uitgebracht. Verweerder heeft gevorderd eiseres niet-ontvankelijk te verklaren in haar cassatieberoep omdat op hem in januari 2015 de schuldsaneringsregeling van toepassing is verklaard en de cassatiedagvaarding aldus aan zijn bewindvoerder diende te worden uitgebracht. Eiseres zou op de hoogte zijn geweest van de schuldsanering omdat zij haar vordering op verweerder in maart 2015 bij de bewindvoerder heeft ingediend. Verweerder voert verder aan dat de cassatiedagvaarding niet in overeenstemming met art. 52 Rv (betekening aan bewindvoerder) en art. 99 Rv in verbinding met art. 327 Fw (relatieve bevoegdheid rechtbank) is betekend, alsmede dat het geding op grond van art. 29 Fw (schorsing na faillietverklaring) dient te worden geschorst. Eiseres erkent voornoemde feitelijke stellingen van verweerder, maar betoogt dat een niet-ontvankelijkverklaring

achterwege moet blijven omdat sprake is van een vergissing. Eiseres voert aan dat de dagvaarding juist is betekend aan de (eerdere) advocaat van verweerder en dat de bewindvoerder om die reden op de hoogte is van het cassatieberoep. De Hoge Raad stelt voorop dat, nu sprake is van schuldsanering, het geding in cassatie dient te worden voortgezet tegen de bewindvoerder. De cassatiedagvaarding had dus aan de bewindvoerder moeten worden uitgebracht. De Hoge Raad voegt hier aan toe dat waar vaststaat dat eiseres op de hoogte was van de schuldsanering, aangenomen moet worden dat het uitbrengen van de dagvaarding aan enkel verweerder op een vergissing berust en dat verweerder dat moet hebben begrepen. Dit is volgens de Hoge Raad evenwel onvoldoende om in de cassatiedagvaarding in plaats van 'verweerder' 'betrokkene, in haar hoedanigheid van bewindvoerder van verweerder' te lezen, zoals eiseres verzocht. De Hoge Raad acht dat hiermee niet voldoende is gewaarborgd (i) dat de bewindvoerder op de hoogte is van de cassatiedagvaarding en (ii) dat de bewindvoerder op deze manier daadwerkelijk in het cassatiegeding is betrokken. Volgens de Hoge Raad doet betekening van de cassatiedagvaarding ten kantore van de (eerdere) advocaat van verweerder weliswaar vermoeden dat de bewindvoerder bekend is met het cassatieberoep, maar dat van de juistheid hiervan niet kan worden uitgegaan. Vervolgens oordeelt de Hoge Raad dat de omstandigheid dat in cassatie bij vergissing de bewindvoerder niet mede is gedagvaard, in dit geval niet tot niet-ontvankelijkheid behoeft te leiden. Het gaat immers ook in cassatie nog steeds om vorderingen die het vermogen van verweerder zelf betreffen, met het verschil echter dat de beschikkingsbevoegdheid en het beheer over het vermogen gedurende de schuldsanering uitsluitend aan de bewindvoerder toekomen. De Hoge Raad stelt eiseres, overeenkomstig haar verzoek, in de gelegenheid de bewindvoerder conform art. 118 Rv op

te roepen in het cassatiegeding te verschijnen. De Hoge Raad merkt op dat art. 52 Rv toepassing mist omdat de cassatiedagvaarding niet aan de bewindvoerder is betekend, alsmede dat van schorsing van het geding geen sprake is omdat genoemde schorsingsbepaling uitsluitend ziet op de instantie waar het geding aanhangig is op het moment dat de schuldsanering was uitgesproken (in casu bij het hof).

Wijze van vaststelling van schade in het licht van een doorberekeningsverweer

HR 8 juli 2016,
ECLI:NL:HR:2016:1483

In casu vordert eiseres veroordeling van gedaagde tot betaling van schadevergoeding wegens prijsverhoging voortvloeiende uit in strijd met het mededingingsrecht gemaakte afspraken. Gedaagde verweert zich door te stellen dat de benadeelde geen schade heeft geleden wegens doorberekening van de prijsverhoging aan diens afnemers. In deze procedure ging het om de vraag op welke wijze er rekening dient te worden gehouden met een dergelijk 'doorberekeningsverweer' bij de berekening van de schadevergoeding.

De Hoge Raad overweegt hieromtrent dat een doorberekeningsverweer in beginsel kan worden betrokken op zowel het schadebegrip – waarin de omvang van de schade wordt bepaald door een vergelijking van de toestand zoals deze in werkelijkheid is, met de toestand zoals die (vermoedelijk) zou zijn geweest indien het schadeveroorzakende feit niet zou hebben plaatsgevonden (art. 6:95-6:97 BW) – als op voordeelstoerekening (art. 6:100 BW). Bij de beoordeling van een beroep op voordeelstoerekening is allereerst vereist dat tussen de normschending en de gestelde voordelen een *conditio sine qua non*-verband bestaat, in die zin dat in de omstandigheden van het geval sprake is van een voordeel dat zonder de normschending niet zou zijn opgekomen. Tevens moet het redelijk zijn dat die voordelen in rekening worden gebracht bij de vaststelling van de te vergoeden schade. Waar in eerdere uitspraken van de Hoge Raad meer of andere eisen zijn gesteld aan 'eenzelfde gebeurtenis' bij voordeelstoerekening met toepassing van

art. 6:100 BW, komt de Hoge Raad daarvan terug. In dit arrest oordeelt de Hoge Raad dat beide benaderingen de door de benadeelde behaalde voordelen in verband met de schadeveroorzakende gebeurtenis meenemen, voor zover redelijk, in de eventueel toe te kennen schadevergoeding. Volgens de Hoge Raad staat het de rechter dus met inachtneming van het partijdebat vrij om te bepalen welke van de twee eerdergenoemde benaderingen hij volgt bij de beoordeling van een doorberekeningsverweer als het onderhavige.

De Hoge Raad oordeelt dat de eerdere uitspraak van het hof te weinig ruimte laat aan de rechter in de schadestaatprocedure om in de omstandigheden van het geval te bepalen welke benadering geschikt is. De gegrondheid van de klachten leidt er echter niet toe dat de beslissing van het hof om de zaak naar de schadestaatprocedure te verwijzen, niet in stand kan blijven, reden waarom de Hoge Raad het cassatieberoep ondanks de gegrondheid van de klachten verworpt.

Betekening in persoon aan Ontvanger

HR 12 augustus 2016,
ECLI:NL:HR:2016:128

In deze zaak speelt de vraag of een verstekvonnis rechtsgeldig was betekend aan de Ontvanger in persoon conform art. 143 lid 2 Rv, te meer nu het verstekvonnis aan diens receptioniste was betekend. De Hoge Raad overweegt dat de Ontvanger rechtsgedingen voert voortvloeiende uit de uitoefening van zijn taak in zijn eigen hoedanigheid, waardoor alleen hij bevoegd is om in dergelijke gevallen als formele procespartij op te treden. De Ontvanger kan niet worden aangemerkt als een publiekrechtelijke rechtspersoon en dient te worden onderscheiden van de Staat; betekening conform art. 48 Rv aan de Ontvanger is derhalve niet mogelijk, aldus de Hoge Raad. Ook kunnen exploten niet aan hem worden betekend langs de weg van art. 49 Rv, omdat de Ontvanger geen onderdeel uitmaakt van een andere publiekrechtelijke rechtspersoon. De Hoge Raad oordeelt dat de bepalingen ook niet naar analogie kunnen worden toegepast. Uit de overwegingen van de Hoge Raad

vloeit voort dat betekening van een exploit aan de Ontvanger derhalve dient te gebeuren conform art. 46 of 47 Rv. De strekking van art. 143 lid 2 Rv verzet zich er volgens de Hoge Raad tegen om aan te nemen dat sprake is van betekening van het exploit aan de Ontvanger 'in persoon' indien de deurwaarder ermee heeft volstaan een afschrift van het stuk te overhandigen aan een receptionist, ook indien de Ontvanger desbetreffende persoon heeft gemachtigd om stukken in ontvangst te nemen.

Literatuur

J. Ruff, 'Verdrag inzake bedingen van forumkeuze', *TOP* 2016/282, afl. 3

Op 1 oktober 2015 is het Verdrag inzake bedingen van forumkeuze in werking getreden. Nederland is partij bij dit verdrag. In deze bijdrage introduceert de auteur de inhoud van het verdrag en behandelt de relatie van dit verdrag tot de Nederlandse rechtspraktijk.

N. Peters, 'Het toepasselijke recht op de overeenkomst tot arbitrage', *NIPR* 2016, afl. 2, p. 239-247
Art. 10:166 BW geeft een conflictregel voor de materiële geldigheid van de arbitrageovereenkomst. De formele geldigheid wordt niet door dit artikel beheerst. De auteur bespreekt de vraag naar welk recht de formele geldigheid van de overeenkomst tot arbitrage moet worden beoordeeld.

N. Peters & S.N.J. Putter, 'De herziene Nederlandse arbitragewet', *ORP* 2016, afl. 5
De auteurs bespreken de voornaamste wijzigingen in de herziene arbitragewet die op 1 januari 2015 in werking is getreden.

W.A. Vader, 'Fraude in de ondernemingsrechtpraktijk: drempels bij het nemen van verhaal', *TOP* 2016, afl. 4
Wanneer een onderneming met fraude binnen de organisatie door bestuurders of werknemers wordt geconfronteerd, dient de vraag zich op of, en zo ja, hoe daartegen moet worden opgetreden om als gevolg daarvan geleden schade te verhalen; strafrechtelijk of (ook) civielrechtelijk. De auteur bespreekt enkele

verschillen tussen beide rechtsingangen.

E. von Bóné, 'Terug naar een "mediationrechter" in Nederland conform het model van Voltaire?', *Nederlands-Vlaams tijdschrift voor Mediation en conflictmanagement* 2016, afl. 1

Steeds duiken nieuwe vormen van laagdrempelige rechtspraak en innovaties in de rechtspraak op, zoals de burenhof in Utrecht en Den Bosch, de eKantonrechter in Rotterdam en Oost-Brabant, de 'Gericht op Oplossingen rechter' in de Amsterdamse rechtbank en de spreekuurrechter in de Rechtbank Noord-Nederland. In dit artikel bespreekt de auteur aan de hand van een korte rechtshistorische en rechtsvergelijkende excursie van laagdrempelige rechtspraakvarianten in Nederland of deze innovaties werkelijk zo nieuw zijn.

M.K.M. Enderink
CMS

■ Verbintenissenrecht/ consumentenrecht

Jurisprudentie

Opzegging duurovereenkomst

HR 10 juni 2016,

ECLI:NL:HR:2016:1134

Stichting Alcatel-Lucent Pensioenfonds en Alcatel-Lucent hebben een uitvoeringsovereenkomst gesloten voor onbepaalde tijd met een opzegtermijn van minstens zes maanden waarbij de overeenkomst niet eerder kan eindigen dan 31 december van het jaar volgend op het jaar van opzegging. De overeenkomst bepaalt dat partijen na beëindiging jegens elkaar verplichtingen behouden uit de overeenkomst over de periode voorafgaande aan de beëindiging. Alcatel-Lucent zegt de overeenkomst op 29 september 2010 op tegen 31 december 2011.

De Hoge Raad herhaalt eerdere rechtspraak met betrekking tot opzegging van duurovereenkomsten. De Hoge Raad voegt hieraan toe dat ook indien een overeenkomst wel voorziet in een regeling van de opzegging, de eisen van redelijkheid en billijkheid in verband met de aard en inhoud van de overeenkomst – afhankelijk van de omstan-

digheden van het geval – in de weg kunnen staan aan respectievelijk opzegging, opzegging zonder zwaarwegende grond, opzegging op een bepaald moment, of opzegging zonder aanbod tot betaling van een (schade)vergoeding. Daarbij zal onder meer gewicht kunnen toekomen aan (i) de aard van de betrokken belangen, (ii) het feit dat art. 25 lid 1 aanhef en onder h Pensioenwet bepaalt dat bij de beëindiging van een uitvoeringsovereenkomst de belangen van partijen worden meegenomen, (iii) eventuele maatregelen die aan het betrokken pensioenfonds zijn opgelegd (zoals de verplichting in verband met een herstelplan of de verplichting tot waardeoverdracht van hetgeen na opzegging resteert), en (iv) de omstandigheid dat de uitvoeringsovereenkomst betrekking heeft op (opgebouwde) pensioenaanspraken van (gewezen) werknemers tegenover wie de (voormalige) werkgever op grond van de (voormalige) arbeidsverhouding een zekere verantwoordelijkheid heeft (behouden). De Hoge Raad oordeelt dat het Pensioenfonds terecht heeft geklaagd dat het hof in het bestreden arrest onvoldoende is ingegaan op de stellingen van het Pensioenfonds dat, indien de gestelde andere betalingsverplichtingen niet volgen uit de uitvoeringsovereenkomst, de kosten waarop die verplichtingen betrekking hebben voor rekening van Alcatel-Lucent komen in verband met een leemte in de uitvoeringsovereenkomst dan wel in verband met de omstandigheid dat de uitvoeringsovereenkomst een duurovereenkomst voor onbepaalde tijd is en de beëindiging daarvan Alcatel-Lucent noopt tot betaling van schadevergoeding.

Beroep op exoneratiebeding in Metaalunievoorwaarden

HR 24 juni 2016,

ECLI:NL:HR:2016:1280

Eiser heeft in opdracht van Veka berekeningen en constructietekeningen gemaakt voor een door [B] B.V. bij Veka besteld casco van een schip. Het schip is conform de tekeningen gebouwd en opgeleverd, maar is reeds na enkele proefvaarten geknikt wegens een constructiefout die is terug te voeren op de onjuiste sterkteberekeningen bij het ontwerp van het schip. De verzekeraar van

[B] B.V. heeft de schade vergoed en claimt deze kosten vervolgens bij Veka, die op haar beurt eiser in vrijwaring heeft opgeroepen. Eiser beroept zich onder meer op art. 13.1 van de toepasselijke Metaalunievoorwaarden 2001 dat voor zover van belang luidt: 'Voor vergoeding [van schade] komt echter alleen in aanmerking die schade waartegen opdrachtnemer verzekerd is, dan wel redelijkerwijs verzekerd had behoren te zijn.' Volgens het hof komt eiser geen beroep toe dat de schade redelijkerwijs niet verzekerd had behoren te zijn en in zoverre komt eiser tevens geen beroep toe op het exoneratiebeding. In cassatie klaagt eiser dat het hof niet van doorslaggevend belang heeft geacht dat eiser voor diens aansprakelijkheid in dit geval slechts verzekeringsdekking had kunnen krijgen tot maximaal het bedrag van de factuur (€ 2832,08), waardoor diens aansprakelijkheid dient te zijn gelimiteerd tot dat bedrag. Deze klacht is volgens de Hoge Raad gegrond. Het hof heeft met het oog op de toepassing van het exoneratiebeding in art. 13.1 Metaalunievoorwaarden 2001 geoordeeld dat eiser zich had moeten inspannen om tot verzekeringsdekking te komen, en dat hij dit heeft nagelaten. De slotsom die het hof daaraan heeft verbonden, te weten dat eiser zich bij de toepassing van het exoneratiebeding niet erop kan beroepen dat de schade redelijkerwijs niet verzekerd had behoren te zijn, is volgens de Hoge Raad onbegrijpelijk. De Hoge Raad vernietigt het arrest van het hof en verwijst het geding naar het Hof Arnhem-Leeuwarden ter verdere behandeling en beslissing.

Invloed van schadeverzekering op vaststelling schade op grond van onrechtmatige daad

HR 24 juni 2016,

ECLI:NL:HR:2016:1276

Een brand in een bedrijfspand is overgeslagen naar een naastgelegen opslagloods, waardoor daarin staande en voor verkoop bedoelde landbouwmachines verloren zijn gegaan. De schadeverzekeraar van de eigenaar van de machines heeft, met uitsluiting van het eigen risico, de schade vergoed. De schade was door de verzekeraar op grond van de verkoopprijs begroot op € 10 219 838,16 en het eigen risico

bedroeg € 2 250 000. In deze procedure vordert de eigenaar van de machines op grond van onrechtmatige daad betaling van het door hem betaalde eigen risico van de eigenaar van het bedrijfspand waarin de brand is ontstaan.

Het hof wijst de vordering af. Volgens het hof heeft de rechtbank de vordering ten onrechte gelijkgesteld aan het eigen risico en dient een eventuele vergoeding te worden bepaald aan de hand van de door de brand geleden schade vermindert met hetgeen reeds door de verzekeraar is betaald. Het hof begroot de schade aan de hand van de inkoopwaarde van de machines ad € 7 589 728,38. Nu door de verzekeraar een hoger bedrag is uitgekeerd dan de hiervoor begrote schade, betekent dit volgens het hof dat er geen schade resteert en wijst het hof de vordering af. De Hoge Raad overweegt dat in het bestreden oordeel het hof de verzekeringsuitkering heeft aangemerkt als strekkend tot vergoeding van de geleden schade. De Hoge Raad acht dat oordeel niet onbegrijpelijk, nu het gaat om een schadeverzekering. Het hof heeft terecht niet aangesloten bij de schadeomvang volgens de verzekeringsovereenkomst, maar heeft de daadwerkelijke schade bepaald die door de verzekeringsuitkering geheel is vergoed, aldus de Hoge Raad. De Hoge Raad verworpt het beroep.

Literatuur

G. van Dijck, 'Naar een nieuw schadevereiste in het aansprakelijkheidsrecht', *NJB* 2016/1127, afl. 23
De auteur analyseert of, en zo ja, hoe het bestaande schadevereiste en het concept van herstel in oude staat te verenigen is met een meer toekomst- en herstelgerichte benadering.

P.M. van Harreveld, 'Eenmaal, andermaal... niet verkocht?', *Bb* 2016/47, afl. 15

Met ingang van juni 2014 geldt door implementatie van Richtlijn 2011/83/EU betreffende consumentenrechten het herroepingsrecht van art. 6:230o BW (zoals opgenomen in afdeling 6.5.2b BW). In deze bijdrage onderzoekt de auteur wat twee jaar later de stand van zaken is in de rechtspraak en in de praktijk, waarbij meer specifiek de situatie

bij (kunst)veilingen onder de loep wordt genomen.

M.B.M. Loos, 'Europese harmonisatie van online en op afstand verkoop van zaken en de levering van digitale inhoud (II)', *NtER* 2016, afl. 4

Op 9 december 2015 heeft de Europese Commissie een voorstel ingediend voor een richtlijn voor de levering van digitale inhoud. Het richtlijnvoorstel kent een ruim toepassingsgebied en is onder voorwaarden ook van toepassing op overeenkomsten waarbij de consument niet met geld, maar met de verstrekking van persoonsgegevens betaalt. Naast een bespreking van dit toepassingsgebied wordt vooral aandacht besteed aan de conformiteit van digitale inhoud en de remedies bij non-conformiteit. In dit tweede deel wordt de aandacht gevestigd op het tegelijkertijd ingediende voorstel voor een richtlijn digitale inhoud.

J.W.A. Dousi, 'Over de uitleg van boilerplate-bedingen en wat kunnen we leren van het Amerikaanse recht', *Contracteren* 2016, afl. 2

Boilerplate-bedingen zijn standaard-bedingen waarvan de formulering tot stand is gekomen door constant hergebruik in de rechtspraktijk. Het gebruik is overgewaaid uit het (Anglo-)Amerikaanse recht. Partijen gebruiken boilerplate-bedingen, zoals de uitsluiting van indirecte schade, in de veronderstelling dat zij beide ongeveer dezelfde betekenis hechten aan deze term. Toch blijkt dat volgens de auteur in de Nederlandse praktijk niet altijd het geval te zijn. De contractpartijen zouden er pas achter komen dat zij over de betekenis van deze term verschillen wanneer er een geschil ontstaat. In een eventuele procedure zal de term doorgaans naar Nederlands recht moeten worden uitgelegd. De vraag die in dit artikel aan de orde komt, is welke maatstaf toegepast moet worden bij de uitleg van dit soort boilerplate-bedingen.

P.T.J. Wolters, 'De invloed van de verhouding tussen schade en boete op de matiging van boetebedingen. Een empirische analyse', *AV&S* 2016/20, afl. 3

De matiging van een bedongen boete is in het Nederlandse recht afhankelijk van de omstandigheden van het geval. De verhouding tussen de schade en de boete speelt, anders dan in andere Europese rechtssystemen, geen centrale rol in de wet en de jurisprudentie van de hoogste rechter. De analyse van de lagere rechtspraak suggereert volgens de auteur echter dat de verhouding ook in het Nederlandse recht een grote invloed heeft op de matiging van boetebedingen.

M.L. Storm, 'Komt aansprakelijkheid uit de lucht vallen?', *TAV* 2016, afl. 5

De toename van het gebruik van drones leidt tot een toename van schade. In maart 2016 moesten in korte tijd twee vliegtuigen uitwijken voor drones. De auteur bespreekt in dit artikel wat eigenlijk de juridische positie van de drone is, wie aansprakelijk is voor de daarmee aangerichte schade en of dit onder enige verzekering valt.

M. Baneke, 'Abstracte of concrete schadeberekening, onzekere toekomstige ontwikkelingen bij schadebegroting', *NTE* 2016, afl. 2/3

Na de uitspraak van de Rechtbank Noord-Nederland van 2 september 2015 stonden de kranten er vol van: NAM moet waardevermindering van huizen in Groningen vergoeden, ook als er nog geen sprake is van fysieke schade of als de woning nog niet is verkocht. In deze annotatie analyseert de auteur het vonnis tegen de achtergrond van bestaande rechtspraak.

M.I. Nijenhof-Wolters, 'Geen taaleis aan facturen', *Bb* 2016/51, afl. 16
De auteur bespreekt het arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie (21 juni 2016, C-15/15) waarin werd geoordeeld dat de verplichting om grensoverschrijdende facturen op straffe van nietigheid uitsluitend in een bepaalde taal op te stellen, in strijd is met het Unierecht en dat partijen de mogelijkheid hebben facturen op te stellen in een andere taal die net als de verplichte taal authentiek is.

M.J. Boon & E.L.M. Mout-Vos,
'Nieuwe Richtlijn Pakketreizen
– Versterkte bescherming voor de
reiziger?', *NTeR* 2016, afl. 6

Eind 2015 is de nieuwe Richtlijn Pakketreizen aangenomen. De nieuwe richtlijn springt in op de wijze waarop de reiziger mede onder invloed van het internet zijn vakantie boekt. De reizigersbescherming wordt uitgebreid en de nieuwe richtlijn introduceert een aantal regimes van reizigersbescherming. De nieuwe richtlijn moet uiterlijk 1 januari 2018 zijn geïmplementeerd: dit zal leiden tot aanpassing van titel 7.7a BW (art. 7:500-7:513 BW).

A. Kolder, 'Kwalitatieve
aansprakelijkheid: afscheid van
reflexwerking?', *AV&S* 2016/28,
afl. 4

Het leerstuk van reflexwerking van kwalitatieve aansprakelijkheid is tot ontwikkeling gekomen op het terrein van de verkeersaansprakelijkheid van art. 185 WVV 1994 (eigenaar/houder motorrijtuig). Dit verschijnsel van 'spiegelbeeld-denken' heeft nadien ook zijn weg gevonden naar andere kwalitatieve aansprakelijkheden (afd. 6.3.2 BW). Niettemin betoogt de auteur dat aan reflexwerking als zelfstandig leerstuk binnen het kwalitatieve aansprakelijkheidsrecht geen behoefte bestaat, aangezien een 'rechtstreekse' toepassing van art. 6:101 BW (reeds) de geëigende weg is.

M.K.M. Enderink
CMS